

صفات الهی هم‌نشین با حاجت‌ها و استعاذه‌های معصومان علیهم‌السلام

(با تکیه بر کتاب *عدّة الدّاعی*)

سید محمد کاظم میرحسینی^۱

چکیده

معصومان علیهم‌السلام در بسیاری از دعاهايشان، اسامی و صفاتی از خداوند را همراه با درخواستشان آورده‌اند. این روش چنان پر استفاده و جزو سیره همه اهل بیت علیهم‌السلام بوده که می‌توان آن را یکی آداب مورد تأکید در دعا دانست. به نظر می‌رسد که میان درخواست‌ها و صفاتی که در کنار آن می‌آید، رابطه‌ای وجود دارد. برای پیدا کردن این روابط گام نخست را می‌توان با «گزاره‌یابی» برداشت؛ به این معنی که فهرستی از صفات و اسامی الهی هم‌نشین با درخواست‌ها، تهیه شود. پژوهش پیش رو درصدد گردآوری این صفات و حاجات از کتاب «عدّة الدّاعی» است. این کار از جنبه موضوع و ساختار نو بوده و راه را برای تطبیق حاجت‌ها با صفات الهی هم‌نشین آن باز می‌کند. مقاله کنونی در دو بخش اسامی و صفات الهی هم‌نشین با حاجت‌ها و استعاذه‌ها را در قالب جدول ارائه می‌کند.

واژگان کلیدی

پناه‌بردن به خدا، درخواست کردن از خدا، ابن‌فهد حلّی، آداب دعا، کلام نقلی، علوم و معارف دعا، علوم و معارف حدیث

پیش‌گفتار

یکی از عناصری که در بیشتر دعا‌های ائمه علیهم‌السلام دیده می‌شود، صفات خداوند است که به فراخور موضوعات مطرح‌شده در هر دعا به کار رفته است. پژوهش حاضر در صدد پاسخ به این

صفات الهی هم‌نشین با حاجت‌ها و استعاذه‌های معصومان علیهم‌السلام (با تکیه بر کتاب *عدّة الدّاعی*)

۱. دانش‌پژوه سطح سه حوزه علمیه قم. (Smkh.mirhasani@Gmail.com)

پرسش است که بر پایه دعاهای معصومان علیهم‌السلام هر حاجت یا استعاذه با چه صفاتی هم‌نشین شده است؟

می‌توان ادعا کرد که گزینش یک یا چند صفت از میان صفات متعدّد خداوند از سوی معصومان علیهم‌السلام و قراردادن آن در کنار یک حاجت یا استعاذه، دلالت بر رجحان به‌کارگیری چنین صفتی در چنان موضعی داشته و حکایت‌گر گونه‌ای از ارتباط میان آنهاست. پشتوانه این مدّعا، «علم» و «حکمت» اهل بیت علیهم‌السلام است که ایشان را از ترجیح بدون مرجّح، دور می‌دارد. از سوی دیگر روش یادشده، منحصر در کلمات معصومان علیهم‌السلام نیست؛ بلکه عقلاً برای به‌کارگیری صفات در برابر مخاطب خویش، سنخیت و تناسب آن با سایر اجزای سخن را مورد توجه قرار می‌دهند؛ در غیر این صورت آوردن وصف را بیهوده و یا زیان‌بار به غرض گوینده می‌شمرند. این سیره ناشی از آن است که هر صفت، اقتضائات و لوازمی دارد و عقلاً برای نفوذ و تأثیر بیشتر سخن سعی می‌کند که آن را در نظر بگیرند. مثلاً کسی برای درخواست طبابت از یک پزشک ماهر، او را با اوصافی همچون قدّ بلند، سیمای خوش و صدای نیکو نمی‌ستاید؛ بلکه مهارت در طبابت، تجربه و اموری از این دست را مورد توجه قرار می‌دهد؛ هرچند آن پزشک دارای قدّی رشید و سیما و آوایی خوش باشد. همچنین برای درخواست خطّاطی از یک خوشنویس بزرگ، ماشین و خانه او را مدح نمی‌کنند، بلکه خطّ وی را می‌ستایند و تراش قلم و کیفیت جوهر او را مدح می‌کنند.

نخستین گام برای اثبات این فرضیه، بررسی دعاهای مأثور و تطبیق صفات هم‌نشین با حاجات و استعاذه‌هاست. نگاشته کنونی این گام را با کتاب عدّة الدّاعی ابن فهد حلّی (م ۸۴۱ ق) که از کتب مشهور دعایی شیعه است آغاز می‌کند. این مقاله تنها هم‌نشینی صفات با حاجات و استعاذه‌ها را مورد توجه قرار داده و به وادی ارتباط خاص میان برخی دعاها با برخی از درخواست‌ها وارد نمی‌شود؛ مثلاً دعاهایی که صدور نخستین آنها برای برآورده‌شدن حاجتی خاص بوده و همچنین آیات و اذکاری که آثار و نتایج ویژه‌ای برای آنها بیان شده، موضوع این نگاشته نیست.

در این نوشتار تمام صفات الهی که در نزدیکی حاجت‌ها یا استعاذه‌ها در یک فقره از دعا و با سیاق واحد آمده باشند، هم‌نشین تلقّی می‌شود. این صفات چهار صورت می‌تواند داشته باشد: یکم، یک صفت هم‌نشین با یک حاجت یا استعاذه؛ دوم، یک صفت هم‌نشین با چند حاجت یا استعاذه؛ سوم، چند صفت هم‌نشین با یک حاجت یا استعاذه؛ چهارم، چند صفت هم‌نشین با چند حاجت یا استعاذه. همچنین از واژه «صفت»، معنای عام آن اراده شده و شامل اسمای الهی نیز می‌شود.

بهره این مقاله تطبیق حاجت‌ها با صفات الهی است و ثمره عملی آن یادگیری روش به‌کارگیری صفات الهی در دعاست. بدین معنا که دعاکننده می‌آموزد، درخواست مدّ نظرش با کدام صفات الهی تناسب داشته تا با آن صفات، خداوند را بخواند. این پژوهش می‌تواند بخشی از آداب دعا را نشان داده و روشی مأثور را برای چگونگی دعاکردن در پیش چشمان مخاطب قرار دهد.

روش «گزاره‌یابی» که در این مقاله از آن استفاده شده، می‌تواند راهی برای کشف میزان سنخیت یک حاجت یا استعاذه با یک یا چند صفت باشد. برای این کار، کثرت و قلت هم‌نشینی ملاک قرار گرفته و وصفی که بیشترین هم‌نشینی را با درخواستی مشخص دارد، دارای ویژگی تناسب بیشتر شمرده می‌شود. البته نوع تناسب و حکمت به‌کارگیری، به‌ویژه در مواردی که استعمال قلیل داشته، امر دیگری است که با این آمار به دست نمی‌آید.

با دسته‌بندی «صفات الهی»، «حاجات» و «استعاذه‌ها» به تقسیمات مختلف، به فراخور نیاز و بر اساس فایده هر تقسیم، می‌توان گفت امامان معصوم علیهم‌السلام برای هر دسته از حاجت‌ها (مثلاً دنیوی یا اخروی، مادی یا معنوی، فردی یا اجتماعی و ...) و استعاذه‌ها (مثلاً از شرور درونی یا برونی، جنّی یا انسی و ...) خداوند را با کدام صنف از صفات خوانده‌اند. همچنین روشن می‌شود که کدام دسته از صفات در بیشتر دعاها، صرف نظر از موضوع حاجت یا استعاذه، تکرار می‌شود.

هرچند درباره آداب و شرایط دعا آثار فراوانی نگاشته شده، اما نوشتاری که در آن صفات متناسب با حاجات و استعاذه‌ها از متون دعاها استخراج شده باشد، یافت نشد. این مقاله در دو بخش «صفات الهی هم‌نشین با حاجت‌ها» و «صفات الهی هم‌نشین با استعاذه‌ها» و در قالب جدول ارائه شده است. تفکیک بین دعاها با خط ممتد افقی نشان داده شده و فقرات یک دعا با نقطه‌چین از هم جدا شده است. جهت رعایت اختصار، تنها فقراتی از دعا که شاهد بحث باشد، ذکر می‌شود. همچنین به‌منظور حفظ یکپارچگی، بیشتر صفات به‌صورت اسم مشتق معنا شده؛ اگرچه در اصل معنای مصدری داشته باشد. همچنین سعی شده تا نزدیک‌ترین معادل فارسی انتخاب گردد و در مواردی که معادل دقیقی به نظر نرسید، عیناً همان صفت ذکر شده است.

الف) صفات الهی هم‌نشین با حاجت‌ها

در این بخش صفات الهی که با یک یا چند حاجت هم‌نشین شده‌اند در قالب جدول ارائه

می‌شود:

آدرس	صفات هم‌نشین	حاجت‌ها	ردیف
ص ۶۲	ربّ عالم به مکان روزی (عِلْمَهُ عِنْدَكَ) در دست دارنده اسباب روزی (أَسْبَابُهُ يَبْدِكَ) تقسیم‌کننده روزی از روی لطف (أَنْتَ الَّذِي تَقْسِمُهُ بِلُطْفِكَ) فراهم‌کننده وسیله روزی از روی رحمت (تُسَبِّحُهُ بِرَحْمَتِكَ)	وسعت روزی (وَ اجْعَلْ لِي يَا رَبِّ رِزْقًا وَاسِعًا) دست‌یافتن آسان به روزی (وَ مَطْلَبَهُ سَهْلًا) نزدیکی مکان به دست‌آوردن روزی (وَ مَأْخِذَهُ قَرِيبًا)	۱
	بی‌نیاز از عذاب بندگان (فَأَنْكَ غَنِيٌّ عَنْ عَذَابِي)	بیهوده به رنج‌نیفتادن برای آن‌چه روزی نشده (وَ لَا تُعِينِنِي بِطَلَبِ مَا لَمْ تُقَدِّرْ لِي فِيهِ رِزْقًا)	
	دارای فضل بزرگ (إِنَّكَ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ)	جود و بخشش به بندگان (جُدْ عَلَيَّ عَبْدِكَ)	
ص ۶۲	ذخیره در وقت گرفتاری (يَا عِدَّتِي عِنْدَ شِدَّتِي) فریادرس در وقت سختی (يَا غَوْثِي عِنْدَ كَرْبَتِي)	حراست‌شدن با چشمانی که نمی‌خوابد (وَ احْرُسِينِي بِعَيْنِكَ الَّتِي لَا تَنَامُ) حمایت‌شدن با تکیه‌گاهی که نمی‌شکند (وَ اَكْنُفْنِي بِرُكْنِكَ الَّذِي لَا يَرَامُ)	۲
ص ۶۲	اللَّهُمَّ مالک حکومت (مَالِكِ الْمُلْكِ) دهنده فرمانروایی به هرکسی که بخواید (تُوْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ) بازگیرنده فرمانروایی از هرکسی که بخواید (تَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ) عزت‌دهنده هرکسی که بخواید (تُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ)	پرداخت دین (وَ اقْضِ عَنِّي دَيْنِي)	۳

آدرس	صفات هم‌نشین	حاجت‌ها	ردیف
	<p>خوارکننده هرکسی که بخواهد (تُدَلُّ مَنْ تَشَاءُ)</p> <p>کسی که تمام خیر به دست اوست (بِيَدِكَ الْخَيْرُ)</p> <p>توانا بر هر کار (إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)</p> <p>نهان‌کننده شب در روز (تَوَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ)</p> <p>نهان‌کننده روز در شب (تَوَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ)</p> <p>بیرون‌آورنده زنده از مرده (تُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ)</p> <p>بیرون‌آورنده مرده از زنده (تُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ)</p> <p>روزی‌دهنده بدون حساب به هرکسی که بخواهد (تَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ)</p> <p>بخشنده و بخشایشگر در دنیا و آخرت (رَحْمَانَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ رَحِيمَهُمَا)</p> <p>عطاکننده و منع‌کننده رحمت بر هر کسی که بخواهد (تُعْطِي مِنْهُمَا مَا تَشَاءُ وَ تَمْنَعُ مِنْهُمَا مَا تَشَاءُ كَرِيمٌ)</p>		
ص ۶۲	<p>پاک و منزّه (سُبْحَانُ)</p> <p>کسی که بر اهل قلمرو خویش ستم نمی‌کند (مَنْ لَا يَعْتَدِي عَلَىٰ أَهْلِ مَمْلَكَتِهِ)</p>	<p>قرارگرفتن نور و بصر و فهم و علم در قلب (اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي فِي قَلْبِي نورا وَ بَصْرًا وَ فَهْمًا وَ عِلْمًا)</p>	۴

ردیف	حاجت‌ها	صفات هم‌نشین	آدرس
		کسی که زمینیان را به عذاب‌های گوناگون گرفتار نمی‌سازد (مَنْ لَا يُأْخِذُ أَهْلَ الْأَرْضِ بِأَنْوَاعِ الْعَذَابِ) رَوُوفٌ رَحِيمٌ توانا بر هر کار (إِنَّكَ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)	
۵	کفایت از شرّ دیگران (وَ اكْفِنِي شَرَّ فُلَانٍ بِمَا شِئْتَ)	سخت‌کیفر (شَدِيدَ الْمِحَالِ) کسی که همه چیز در برابر عزّت او خوار است (ذَلَّلْتَ بِعِزَّتِكَ جَمِيعَ مَا خَلَقْتَ)	ص ۶۳
۶	هر حاجتی (أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا)	ذخیره در هنگام سختی‌ها (يَا عُدَّتِي عِنْدَ الْعُدَّةِ) امید مخلوقات (يَا رَجَائِي) مورد اعتماد (الْمُعْتَمَدُ) پناه‌گاه (يَا كَهْفِي) تکیه‌گاه (السَّنْدُ) یکتا (يَا وَاحِدٌ يَا أَحَدٌ وَ يَا قُلُّ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) و مطالبات فرستی	ص ۶۵
۷	وسعت روزی حلال به‌گونه‌ای که موجب حفظ آبرو، ادای امانت، صلّه رحم و کمک بر انجام حج و عمره باشد (أَوْسَعُ عَلَيَّ مِنْ رِزْقِكَ الْخَلَالِ مَا أَكْفُ بِهِ وَجْهِي وَ أُلْدِي بِهِ أَمَانَتِي وَ أَصِلُ بِهِ رَحْمِي وَ يَكُونُ لِي عَوْنًا عَلَيَّ الْحَجِّ وَ الْعُمْرَةِ)	بخشنده‌ترین بخشنده‌گان (أَجْوَدَ مَنْ أَعْطَى) بهترین درخواست‌شوندگان (خَيْرَ مَنْ سُئِلَ) مهربان‌ترین کسی که از او میهر خواهند (أَرْحَمَ مَنْ اسْتُرْجِمَ) یکتا (يَا وَاحِدٌ يَا أَحَدٌ يَا فَرْدٌ) بی‌نیاز (صَمَدٌ)	ص ۱۶۲

آدرس	صفات هم‌نشین	حاجت‌ها	ردیف
	<p>کسی که نه او را فرزندی است و نه خود، فرزند کسی است (یا مَنْ لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ)</p> <p>کسی که هیچ‌کس همتای او نیست (لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ)</p> <p>کسی که همراه و فرزندی برای خود اختیار نکرده است (مَنْ لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَ لَا وَلَدًا)</p> <p>کسی که هرچه بخواهد انجام می‌دهد (مَنْ يَفْعَلْ مَا يَشَاءُ)</p> <p>کسی که هرچه اراده کند بر طبق آن حکم می‌کند (يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ)</p> <p>کسی که هرچه بخواهد آن را مقدر می‌نماید (يَقْضِي مَا أَحَبَّ)</p> <p>کسی که بین انسان و قلبش حائل می‌شود (مَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَ قَلْبِهِ)</p> <p>کسی که در چشم‌اندازی والاست (مَنْ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى)</p> <p>کسی که چیزی همانند او نیست (مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ)</p> <p>شنونده (سَمِيع)</p> <p>بیننده (بَصِير)</p>		
ص ۱۸۲	<p>اللَّهُمَّ</p> <p>پروردگار صبح (رَبِّ الْفَجْرِ)</p> <p>پروردگار شب‌های ده‌گانه (وَ اللَّيَالِي الْعَشْرِ)</p> <p>پروردگار جفت و تک (وَ الشَّفَعِ وَ الْوَتْرِ)</p>	<p>رفتار آن‌گونه‌ای که خداوند شایسته انجام آن است (وَ افْعَلْ بِي وَ بِفُلَانٍ وَ فُلَانٍ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ)</p> <p>دوری از رفتاری که بندگان شایسته آن هستند (وَ لَا تَفْعَلْ بِنَا مَا نَحْنُ أَهْلُهُ)</p>	۸

آدرس	صفات هم نشین	حاجت ها	ردیف
	<p>پروردگار شب، هنگام رفتنش (و اللَّیْلِ إِذَا یَسِرُّ) پروردگار و معبود و پادشاه هر چیزی (رَبِّ كُلِّ شَیْءٍ وَ إِلَهَ كُلِّ شَیْءٍ وَ مَلِیْکَ كُلِّ شَیْءٍ) اهل تقوا (یا أَهْلَ التَّقْوَا) اهل مغفرت (أَهْلَ الْمَغْفِرَةِ)</p>		
ص ۲۶۶	<p>الله کسی که معبودی جز او نیست (اللَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ) حَیِّ قَیُّوْمِ دارای عظمت و بزرگواری (ذُو الْجَلَالِ وَ الْإِکْرَامِ)</p>	<p>آمرزش گناهان و بازگشت به بندگان (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ ... أَسْأَلُهُ أَنْ یَتُوبَ عَلَیَّ ...)</p>	۹
ص ۲۶۷	<p>فرمانروای با عزت (بِعِزَّةِ مُلْکِکَ) صاحب نیروی شدید (شِدَّةِ قُوَّتِکَ) صاحب سلطنت بزرگ (بِعِظْمِیْمِ سُلْطَانِکَ) قادر بر مخلوقات (بِقُدْرَتِکَ عَلَی خَلْقِکَ)</p>	<p>هر حاجتی (ثُمَّ سَلِّ حَاجَتَکَ)</p>	۱۰
ص ۲۶۹	<p>اللَّهِمَّ رَحْمَنُ رَحِیْمِ</p>	<p>پوشیدن لباس عافیت (أَلْبَسْنِی عَافِیَّتِکَ) در بر گرفته شدن با رحمت (عَشَّنِی رَحْمَتَکَ) بزرگ داشته شدن با کرامت (جَلَّلْنِی کَرَامَتَکَ) محافظت از شر جن و انس (قِنِی شَرَّ خَلْقِکَ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ)</p>	۱۱

آدرس	صفات هم‌نشین	حاجت‌ها	ردیف
ص ۲۷۲	کسی که جز او کسی مالک برطرف کردن سختی نیست (فَإِذَا مَنْ لَا يَمْلِكُ كَشْفَ ضُرِّي) کسی که جز او کسی مالک دگرگونی سختی نیست (وَلَا تَحْوِيلَهُ عَنِّي أَخَذُ غَيْرِي) کسی که معبودی جز او نیست (إِلَهَ غَيْرِي)	برطرف شدن سختی (اکشیف ضُرِّي) بردن سختی فرودآمده، بر مشرکان (حَوْلَهُ إِلَى مَنْ يَدْعُو مَعَكَ إِلَهًا آخَرَ)	۱۲
ص ۲۷۲	اللَّهُمَّ کسی که وقتی درمانده از او درخواست می‌کند سختی او را درمان می‌کند و در زمین به او امکانات عطا می‌کند و او را جانشین خود قرار می‌دهد (الَّذِي إِذَا سَأَلَكَ بِهِ الْمُضْطَرُّ كَشَفْتَ مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَ مَكَنتَ لَهُ فِي الْأَرْضِ وَ جَعَلْتَهُ خَلِيفَتَكَ عَلَى خَلْقِكَ)	عافیت از مریضی (أَنْ تُعَافِيَنِي مِنْ عِلَّتِي)	۱۳
ص ۲۷۳	بلندمرتبه (عَلِيٌّ) بزرگ (عَظِيمٌ) بخشنده (رَحِيمٌ) بخشایشگر (رَحِيمٌ) شنونده دعاها (سَامِعَ الدَّعَوَاتِ) بخشنده نیکی‌ها (مُعْطَى الْخَيْرَاتِ)	دادن خیر دنیا و آخرت آن‌چنان که سزاوار خداست (أَعْطِنِي مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ) دور کردن شر دنیا و آخرت آن‌چنان که سزاوار خداست (اصْرِفْ عَنِّي مِنْ شَرِّ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ) برطرف شدن فلان درد (أَذْهِبْ عَنِّي هَذَا الْوَجَعِ)	۱۴
ص ۲۷۳	بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ	برطرف شدن اندوه (فَرِّجْ عَنِّي كُرْبَتِي) سرعت در عافیت (عَجِّلْ عَافِيَتِي) برطرف شدن سختی (اِكْشِفْ ضُرِّي)	۱۵

آدرس	صفات هم‌نشین	حاجت‌ها	ردیف
ص ۲۷۴	<p>بخشنده‌ترین بخشنندگان (أَجْوَدَ مَنْ أعطی) مهربان‌ترین کسی که از او مهر خواهند (أَرْحَمَ مَنْ اسْتُرِحِمَ)</p>	<p>ترحم بر ضعف بندگان (ارحم ضعیفی) ترحم بر بی‌چارگی بندگان (و قَلَّةَ حیلتی) عافیت یافتن از درد (أَعْفِنِي مِنْ وَجَعِي)</p>	۱۶
ص ۲۷۵	<p>کسی که قدرتش بر بخشیدن و عافیت همانند قدرتش بر عذاب و گرفتار کردن بندگان است (قُدْرَتُكَ يَا رَبِّ عَلِيٌّ أَنْ تَرْحَمَنِي وَ تُعَافِنِي كَقُدْرَتِكَ عَلَيَّ أَنْ تُعَذِّبَنِي وَ تَبْتَلِيَنِي) پروردگار (رَبِّ) آقا (سَيِّدِي) پناه‌گاه (مَفْرَعِي وَ مَلْجَأِي) نگاه‌بان (الْحَافِظُ لِي) مدافع (الذَّابُّ عَنِّي) بخشایشگر (الرَّحِيمُ بِي) بر عهده‌گیرنده روزی و قضا و قدر بندگان (الْمُكَفَّلُ بِرِزْقِي وَ عَن قَضَائِكَ وَ قَدْرِكَ كُلَّمَا أَنَا فِيهِ قَدَّرْتَ لِي)</p>	<p>آمرزش (إِغْفِرْ لِي) مورد رحمت قرار گرفتن (وَ ارْحَمْنِي) پاک‌شدن عمل (زَكَ عَمَلِي) آسان شدن بازگشت به سوی خدا (يَسِّرْ مُنْقَلَبِي) هدایت قلب (وَ اهْدِ قَلْبِي) ایمنی از ترس (أَمِنْ خَوْفِي) عافیت در طول عمر (عَافِنِي فِي عُمُرِي كُلِّهِ) استواری در اعتقادات (تَبَيَّتْ حُجَّتِي) پاکیزه‌شدن از خطاها (وَ اغْسِلْ خَطَايَايَ) سفیدشدن چهره (بَيِّضْ وَجْهِي) حفظ دین (وَ اعصِمْنِي فِي دِينِي) آسان شدن کارها (وَ سَهِّلْ مَطْلَبِي) گرفتارنشدن انسان به واسطه خودش (وَ لَا تَفْجَعْنِي بِنَفْسِي) گرفتارنشدن بستگان انسان به واسطه او (وَ لَا تَفْجَعْ بِي حَمِيمِي) دریافت گوشه‌چشمی از جانب خدا جهت برطرف‌شدن بلاهایی که از جانب او وارد شده (وَ هَبْ لِي يَا</p>	۱۷

آدرس	صفات هم‌نشین	حاجت‌ها	ردیف
		<p>إِلٰهِي لِحِظَةً مِنْ لِحِظَاتِكَ تَكْشِفُ بِهَا مَا بِهِ ابْتَلَيْتَنِي</p> <p>دریافت گوشه‌چشمی از خدا برای توفیق بر انجام بهترین عبادات (...)</p> <p>وَتَرُدَّنِي بِهَا إِلَى أَحْسَنِ عِبَادَاتِكَ</p>	
	<p>آقا (سیدی) سرور (مولای)</p>	<p>تعجیل در رهایی از گرفتاری‌ها و قرارگرفتن این رهایی در قضا و قدر حتمی</p> <p>عافیت و قرارگرفتن آن در قضا و قدر حتمی</p> <p>فَلْيَكُنْ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ فِيمَا قَضَيْتَ وَ قَدَّرْتَ وَ حَتَمْتَ تَعْجِيلُ خَلَاصِي مِمَّا أَنَا فِيهِ جَمِيعِهِ وَ الْعَافِيَةُ</p>	
	<p>دارای بزرگی و کرامت (ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ)</p>	<p>رفتار خدا با بندگان بر اساس حسن ظن و امیدشان به او (كُنْ ... عِنْدَ حُسْنِ ظَنِّي)</p>	
	<p>أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ</p>	<p>ترحم بر زاری بندگان (وَ اَرْحَمَ تَضَرُّعِي)</p> <p>ترحم بر زمین‌گیری بندگان (اسْتِكَانَتِي)</p> <p>ترحم بر ناستواری بندگان (ضَعْفَ رُكْنِي)</p> <p>واقع شدن دعاکنندگان زیر منت خدا با ترحم او بر ایشان (أَمُنْ بِذَلِكَ عَلَيَّ وَ عَلَيَّ كُلِّ دَاعٍ دَعَاكَ)</p>	

ردیف	حاجت‌ها	صفات هم‌نشین	آدرس
۱۸	روزی‌شدن عمل، بر اساس شناخت حقّ خدا (أَنْ تَرْزُقُنِي الْعَمَلَ بِمَا عَلَّمْتَنِي مِنْ مَعْرِفَةِ حَقِّكَ) گسترش روزی‌ای که از بندگان بازداشته شده (وَ أَنْ تَبْسُطَ عَلَيَّ مَا حَظَرْتَ مِنْ رِزْقِكَ)	اللهُ	ص ۷۶
۱۹	کفایت‌شدن نسبت به امور مهم (اِكْفِنِي مَا اَهْمَنِي)	کسی که از همه چیز کفایت می‌کند و چیزی از او کفایت نکند (يا مَنْ يَكْفِي مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا يَكْفِي مِنْهُ شَيْءٌ)	ص ۲۷۸
۲۰	آمزش (اغفر لي) یاری در برابر کافران (انصُرْنِي عَلَي الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ)	هو مَنْ لَا هُوَ اِلَّا هُوَ	ص ۲۷۸
۲۱	خیریت همه کارها (اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ خَيْرَ اُمُوْرِي كُلِّهَا)	بِسْمِ اللّٰهِ کافی بودن خدا (حَسْبِيَ اللّٰهُ)	ص ۲۸۱
۲۲	تواناشدن برای عمل به قرآن (قَوْنِيْ بِهٖ عَلَيْ ذٰلِكَ) یاری برای عمل به قرآن (اَعِنِّيْ عَلَيْهِ)	یارنبودن کسی جز خدا برای عمل به قرآن (اِنَّهٗ لَا يُعِيْنُ عَلَيْهِ اِلَّا اَنْتَ) کسی که جز او معبودی نیست (لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ)	ص ۲۹۸

مجموعاً ۲۲ ردیف از صفات خداوند که با حداقل یک درخواست هم‌نشین بوده‌اند از کتاب عِدَّة الدَّاعِي شناسایی شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، گاهی یک صفت با یک حاجت هم‌نشین شده؛ مانند ردیف ۱ (فقره دوم و سوم)، ردیف ۱۷ (فقره سوم) و ردیف ۱۹؛ گاهی یک صفت با چند حاجت همراه می‌شود؛ مانند ردیف‌های ۱۵ و ۱۷ (فقره چهارم) و ردیف ۱۸؛ گاهی چند صفت با یک حاجت هم‌نشین شده؛ مانند ردیف‌های ۳ و ۵ و ۷ و ۹ و ۱۳ و ۱۷ (فقره سوم) و گاهی چند صفت با چند حاجت همراه می‌شود مانند ردیف ۱ (فقره اول) و ردیف‌های ۲ و ۴ و ۸ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۶ و ۱۷ (دو فقره اول).

برخی از صفات نیز با همه حاجات قابلیت هم‌نشینی را دارند و دارای سنخیت عام هستند مانند ردیف‌های ۶ و ۱۰. رتبه تناسب یک صفت با یک حاجت را می‌توان با جست‌وجو در تعداد زیادی از دعاها و جمع‌بندی آماری آن به دست آورد.

ب) صفات الهی هم‌نشین با استعاذه‌ها

در این بخش صفات الهی هم‌نشین با استعاذه‌ها فهرست شده است. گفتنی است منظور از «هم‌نشینی» اعم از آن است که پناه‌جوییده هنگام استعاذه، خداوند را با صفتی بخواند و یا اینکه همان صفات الهی، پناه‌گاه او باشد.

ردیف	استعاذه‌ها	صفات هم‌نشین	آدرس
۱	از بین رفتن نعمت (زَوَالِ نِعْمَتِكَ) دگرگونی عافیت (تَحْوِيلِ عَافِيَتِكَ) مصیبت ناگهانی (مِنْ فُجْأَةٍ نِقْمَتِكَ) چشیدن گرفتاری‌های عقیدتی (مِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ) سرنوشت بد (مِنْ سَوْءِ الْقَضَاءِ) هر بدی نوشته‌شده‌ای برای انسان (مِنْ شَرِّ مَا سَبَقَ فِي الْكِتَابِ)	پاک و منزّه (سُبْحَانَ) فرمانروا (الْمَلِكِ) قُدُّوسِ اللَّهِمَّ	ص ۲۶۷
۲	ستم خود (ظُلْمِي) گناه خود (ذُنُوبِي) ترس خود (خَوْفِي) خواری خود (ذَلِّي) فقر خود (فَقْرِي) صورت کهنه و از بین رونده (وَجْهِي) البالی الفانی)	بخشنده (بِعَفْوِكَ) آمرزنده (بِمَغْفِرَتِكَ) ایمنی‌دهنده (بِأَمَانِكَ) شکست‌ناپذیر (بِعِزِّكَ) دارا (بِعِثَابِكَ) صاحب صورت همیشگی و جاودانه (بِوَجْهِكَ الدَّائِمِ الْبَاقِي)	ص ۲۶۹
۳	شرّ بالقوه (مِنْ شَرِّ مَا دَرَّءَ) شرّ بالفعل (وَوَبَّرَءَ) شرّ هرچه زیر خاک است (مِنْ شَرِّ مَا تَحْتَ الثَّرَى) شرّ هر چیز آشکار (مِنْ شَرِّ مَا ظَهَرَ)	بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ کسی که سپاس مخصوص اوست (الْحَمْدُ لِلَّهِ)	ص ۲۶۹

آدرس	صفات هم نشین	استعاذه‌ها	ردیف
	<p>کسی که همراه و فرزندی اختیار نکرده است (الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا)</p> <p>کسی که در فرمانروایی همتا ندارد (لَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ)</p> <p>کسی که از روی خواری، سرپرستی ندارد (لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذَّلِّ)</p> <p>کسی که توصیف می‌کند اما به وصف نمی‌آید (الَّذِي يَصِفُ وَلَا يُوصَفُ)</p> <p>کسی که چشمان خیانت‌کار و آنچه سینه‌ها نهان می‌دارند را می‌داند (الَّذِي يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ)</p> <p>صاحب صورت کریمانه (بِوَجْهِ اللَّهِ الْكَرِيمِ)</p> <p>بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ</p>	<p>شَرُّ هَرِّ چيز پنهان (مَا بَطَّنَ)</p> <p>شَرُّ هَرِّ چيزی که فهمیدم و گفتم (مِنْ شَرِّ مَا وَصَفْتُ)</p> <p>شَرُّ هَرِّ چيزی که نفهمیدم و نگفتم (مَا لَمْ أَصِفْ)</p>	
	<p>خداوند (اللَّهُمَّ)</p> <p>پروردگار (رَبِّ)</p> <p>کسی که بر روش درست است (عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ)</p>	<p>شَرُّ نَفْسِ خويش (مِنْ شَرِّ نَفْسِي)</p> <p>شَرُّ پايان بد هر کار (مِنْ شَرِّ قَضَاءِ السَّوِّءِ)</p> <p>شَرُّ هر شرور (مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ)</p> <p>شَرُّ جن (مِنْ شَرِّ الْجِنَّ)</p> <p>شَرُّ انس (وَالْإِنْسِ)</p> <p>شَرُّ هر جنبنده‌ای که اختیارش با خداست (مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا)</p>	۴
ص ۲۷۴	عزیز (أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ)	شَرُّ هر محذور (مِنْ شَرِّ مَا أَحْذَرُ)	۵

ردیف	استعاذه‌ها	صفات هم‌نشین	آدرس	
	شَرَّ هَرْ أَنْجَهْ از آن بیم وجود دارد (وَ مِنْ شَرِّ مَا أَخَافُ عَلَى نَفْسِي)	قادر (أَعُوذُ بِقُدْرَةِ اللَّهِ) بخشنده (أَعُوذُ بِرَحْمَةِ اللَّهِ) بزرگ (أَعُوذُ بِعَظَمَةِ اللَّهِ) باشکوه (أَعُوذُ بِجَلَالِ اللَّهِ)		
۶	شَرَّ أَنْجَهْ در خواب دیده شده (مِنْ شَرِّ مَا رَأَيْتُ وَ مِنْ شَرِّ رُؤْيَايِ) شَرَّ شَيْطَانِ رَانْدَه‌شْدَه (وَ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)	الله	ص ۲۷۸	
۷	شَرَّ أَنْجَهْ از آسمان نازل می‌شود (مِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ) شَرَّ أَنْجَهْ به آسمان بالا می‌رود (مَا يَخْرُجُ فِيهَا) شَرَّ أَنْجَهْ از زمین خارج می‌شود (مَا يَخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ) شَرَّ أَنْجَهْ در زمین می‌رود (مَا يَلِجُ فِيهَا)	اللَّهُمَّ صاحب جلال و کرامت (ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ) پروردگار موسی و عیسی و ابراهیم که به وعده‌اش وفا کرد (رَبِّ مُوسَى وَ عِيسَى وَ إِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَى) معبود ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب و اسباط (إِلَهَ إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ وَ الْأَسْبَاطِ) کسی که جز او معبودی نیست (لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ) پاک و منزّه با آیاتی که بر می‌شمارد (سُبْحَانَكَ مَعَ مَا عَدَدْتَ مِنْ آيَاتِكَ) بزرگ (بِعَظَمَتِكَ) پروردگار مردم (رَبُّ النَّاسِ) قبل از هر چیز (كُنْتَ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ) بعد از هر چیز (أَنْتَ بَعْدَ كُلِّ شَيْءٍ)		ص ۲۸۰

صفات الهی هم‌نشین با حاجت‌ها و استعاذه‌های معصومان علیهم السلام (با تکیه بر کتاب عذقة‌التاعی)

آدرس	صفات هم نشین	استعاذه‌ها	ردیف
ص ۲۸۱	اسم خدا (بِسْمِ اللَّهِ) اللَّهُ اللَّهُمَّ	خواری دنیا (أَعُوذُ بِكَ مِنْ خِزْيِ الثُّنْيَا) عذاب آخرت (وَعَذَابِ الْآخِرَةِ)	۸
	نفوذناپذیر (بِعِزَّةِ اللَّهِ) دارای جبروت (جَبْرُوتِ اللَّهِ) فرمانروا (سُلْطَانِ اللَّهِ) مهربان (رَحْمَةِ اللَّهِ) رؤوف (رَأْفَةِ اللَّهِ) آمرزنده (عُفْرَانِ اللَّهِ) نیرومند (قُوَّةِ اللَّهِ) توانا (قُدْرَةِ اللَّهِ) باشکوه (جَلَالِ اللَّهِ) آفریننده (بِصْنَعِ اللَّهِ) گردآورنده مخلوقات نیازمند به یکدیگر (بِجَمْعِ اللَّهِ) توانا بر هر کار (قُدْرَةِ اللَّهِ عَلَىٰ مَا يَشَاءُ)	از شرّ هر حیوان زهردار و سمّی (مِنْ شَرِّ السَّامَّةِ وَ الْهَامَّةِ) از شرّ هر جنّ و انس (وَ مِنْ شَرِّ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ) از شرّ هر چه بر روی زمین می‌جنبد (وَ شَرِّ كُلِّ مَا دَبَّ عَلَى الْأَرْضِ) از شرّ هر آنچه از زمین خارج می‌شود (وَ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا) از شرّ آنچه از آسمان فرود می‌آید (مِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ) از شرّ آن چه بالا می‌رود (وَ مَا يَعْرُجُ فِيهَا) از شرّ هر جنبنده‌ای که اختیارش به دست پروردگار است (وَ مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ رَبِّي أَخَذَ بِنَاصِيَتِهَا)	۹
ص ۲۸۲	الله	شرّ روز جدید (وَ مِنْ شَرِّ هَذَا الْيَوْمِ الْجَدِيدِ) شرّ دیگران (وَ مِنْ شَرِّ غَيْرِي) شرّ کسی که با دوستان خدا دشمنی ورزد (وَ مِنْ شَرِّ مَنْ نَصَبَ لِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ) شرّ درندگان (وَ مِنْ شَرِّ السَّبَاعِ) شرّ رفتن به سراغ هر گناهی (وَ مِنْ شَرِّ رُكُوبِ الْمَحَارِمِ كُلِّهَا) هر بدی (وَ مِنْ كُلِّ سُوءٍ)	۱۰

مجموعاً نه ردیف از صفات هم‌نشین با یک یا چند استعاذه از کتاب عدّة الدّاعی استخراج شده است. همچون بخش قبل، گاهی یک صفت با یک استعاذه هم‌نشین شده؛ مانند ردیف ۲؛ گاهی یک صفت با چند استعاذه همراه می‌شود؛ مانند ردیف‌های ۶ و ۱۰؛ گاهی چند صفت با یک استعاذه هم‌نشین گشته؛ مانند ردیف ۸ و گاهی چند صفت با چند استعاذه همراه شده است؛ مانند ردیف‌های ۱ و ۳ و ۴ و ۵ و ۷ و ۹.

نتیجه

در این تحقیق به‌منظور دست‌یافتن به صفات الهی متناسب با برخی حاجات و استعاذه‌ها، از دعا‌های معصومان علیهم‌السلام استفاده شد. یکی از ملاک‌های سنخیت و هماهنگی صفات الهی با درخواست‌های انسان، هم‌نشینی این دو در دعا‌های مأثور است. بر این اساس، فهرستی از صفات الهی هم‌نشین با حاجت‌ها و استعاذه‌های معصومان علیهم‌السلام در گستره کتاب عدّة الدّاعی استخراج شده و در قالب جدول ارائه گردید. صفات یادشده در هر ردیف، با حاجات یا استعاذه‌های مقابل آن، هماهنگ بوده و هنگام طلب حاجت یا استعاذه، کاربرد آن در مقایسه با صفات غیر هم‌نشین رجحان دارد. در نهایت ۲۲ ردیف از صفات که با یک یا چند حاجت هم‌نشین بوده و نه ردیف از صفات که با یک یا چند استعاذه هم‌نشین بوده‌اند به دست آمد. این پژوهش نشان می‌دهد که یکی از آداب دعا بهره‌گیری از صفات الهی در کنار درخواست‌هاست.

کتابنامه

۱. عدّة الدّاعی و نجاح السّاعی، احمد بن محمد (ابن فهد حلّی)، قم، دارالکتب الاسلامی، اوّل، ۱۴۰۷ ق.